

informativnom kontekstu, bio oličenje kvaliteta i uspešnog obavljanja informativne misije, autor pronalazi na nivou organizacionog konteksta koji identifikuje u upravljačko-vlasničkoj strukturi. List „Politika“ je, naime, pošao kroz vlasničke transformacije koje kao krajnji rezultat nisu imale precizno određivanje vlasnika. Nepostojanje normalizacije vlasničkih odnosa je u uzročno-posledičnoj vezi sa greškom koja je napravljena na uređivačko-upravljačkom nivou, a koja se sastojala u postavljanju TV kritičara na mesto dopisnika iz inostranstva. Ishod toga je i učinjena greška u samom tekstu od koje je analiza i počela. Ovim esejem je na konkretnom primeru ukazano na posledice koje proces tranzicije može imati po organizacionu strukturu jednog medija, a koje se dalje odražavaju na njegovo funkcionisanje i uspešno obavljanje informativne misije.

Značaj knjige *Antropologija tranzicije* svakako je višestruk. Na prvom mestu, autorovo izuzetno poznavanje socijalnog, ekonomskog i političkog konteksta je, u sprezi sa semiološkom analizom, omogućilo uvid u značenje i poruke narativa koji spadaju u žanr urbanih legendi. Na taj način je potvrđena vrednost koju ovakav metodološki postupak ima za analizu folklornog materijala. Studija je, zahvaljujući tome, i veoma informativna o političkim, ekonomskim i drugim društvenim prilikama u ovoj zemlji u periodu od poslednjih dvadeset godina. Ne treba zanemariti i značajnu aplikativnu vrednost analize i iznetih zaključaka u esejima koji čine drugu tematsku celinu knjige. Knjiga *Antropologija tranzicije*, stoga, predstavlja izuzetno vredan doprinos bližem poznavanju fenomena tranzicije u pogledu

društvene reakcije na ovaj proces, ali i posledica koje on može proizvesti i ostaviti za sobom.

Vesna Trifunović

Ivan Čolović, *Etno. Priče o muzici sveta na Internetu*, Biblioteka XX vek, Beograd 2006, 336 str.

Studija pod naslovom *Etno. Priče o muzici sveta na Internetu* etnologa Ivana Čolovića jedan je od prvih temeljnih pokušaja da se na domaćoj naučnoj sceni predstavi, analizira i, u pogledu ideoloških pozicija, interpretira diskurs o fenomenu u globalnim okvirima poznatom kao *world music*, a u lokalnim češće nazivan, „etno muzika“ (autor je izabrao da koristi oba termina sinonimno). Ona nas upoznaje sa različitim aspektima ove kulture zvuka i ukazuje na više problema vezanih za način njenog predstavljanja. Artikulišući *world music*/etno muziku kao globalni polizhanr, koji obuhvata različite preseke muzike sveta, Čolović je odabrao da „teren“ u ovom slučaju bude virtuelni prostor Interneta, nazivajući ga Etnolendom, a sebe kao istraživača internetnologom. Time je ponudio (relativno) novu formu etnografskog prikupljanja podataka. Naime, kako je muzika danas sve više posredovana digitalnim (kada je reč o načinima beleženja, arhiviranja, reprodukcije, samog izvođenja, prezentacije...), tako se javlja i potreba za promenom perspektive koja bi zahvatila nove, tačnije, aktuelne načine na koje slušamo, recipiramo i diskurzivno konstruišemo muziku, odnosno kulturu zvuka. Shodno tome, i medijski prostor kroz koji se predstave o muzici nude, reprodu-

kuju, multipliciraju i, naravno, komodifikuju, postaje legitiman izvor podataka na osnovu kojih je moguće zahvatiti i tumačiti specifična značenja koja danas cirkulišu globalnom *world music* scenom.

Taj prostor autor naziva Etnolendom, i njemu je posvećen prvi deo studije –terenske zabeleške boravka na Internetu i opisi virtuelnih susreta sa akterima etno scene („Virtuelno putovanje u Etnolend“), dok u se drugom delu autor bavi načinom na koji se u diskursu o etnu tretiraju teme etniciteta, autentičnosti, hibridnosti i kros-identiteta („Ethno Sound System“). Ta dva dela, od kojih je svaki podeljen na po šest poglavlja, zamišljena su i realizovana kao dnevnik istraživanja i rezultati istraživanja. Prvi deo, kroz sinhronicitet naracija o etnu koje obuhvataju širok spektar žanrova i kroz nelinearno kretanje brojnim linkovima zapravo odražava samu strukturu *world music*-a, ali i Interneta – razgranatu, katalošku i heterogenu. Međutim, fokus istraživačkog interesovanja i problemskog razmatranja, kako u „opisima terena“ tako i u analizi dobijenog materijala, nije toliko na strukturi samog medijskog sistema koji nam približava *world music*, niti na iskustvu prolaska kroz njega, koliko na praćenju diskurzivne konstrukcije kulturne supstancijalnosti i ideoloških predstava vezanih za nju, kojima je etno segment *world music* kulture zvuka umnogome obeležen.

Krstarenje ili surfovanje Internetom motivisano potragom za predelima sa oznakom etno podseća na nomadsko prelaženje preko kodova različitih, aktuelnih i istorijskih kultura. Kako u suočenju i ukrštanju ovih kodova kamen spoticanja postaje

stepenik? Tako što se među njima zapažaju određene podudarnosti. Kako Čolović ističe, „ta mesta konvergencije čine neku vrstu međuprostora – prostora između jezika, žanrova i tekstova – gde se odvija interkulturalna komunikacija“ (248). Mogućnost prevazilaženja etnocentričnosti jedan je od čestih toposa diskursa *world music*-a, često se javljajući kao deo marketinške strategije, ali i kao nastojanje aktera muzike sveta da iznađu zajednički jezik koji se odvija mimo predstava o „neprevodivom“ muziciranju u granicama jedne kulture, ili koji pak svesno koristi uzorke različitih muzika kao trag, nestabilan znak podložan estetskom i semantičkom ispisivanju u novim kontekstima. Prateći (negde manifestno, a negde latentno prisutno) odrednicu etniciteta kao „izvornosti“ ili drevnosti – drugim rečima, diskursa kulturne supstancijalnosti često adresirane kao „autentičnost“ – Čolović je, čini se, ipak veću pažnju posvetio kritici ovog diskursa nego muzičkoj razmeni kao fomi intertekstualnosti *world music*-a. Tako naizgled različiti „etno predeli“ etno-pop muzike Balkana, tradicionalnih žanrova centralne Azije i savremenih rekonstrukcija keltskog folklor, prema Čoloviću, poseduju zajedničku inherentnu crtu, a to je naracija o muzičkoj tradiciji kao nosiocu autentičnih, izvornih i univerzalno razumljivih vrednosti. Ovu vrstu analize primenjuje na srpski etno-pop i rekonstrukcije srpskog muzičkog folklor, koje se pozivaju na duhovnost i vizantijsku tradiciju, i primećuje da se u njima mogu prepoznati ključni elementi „dobrog nacionalizma“ kao savremene političke ideologije srpskog društva. Ovakav pristup primećen je na prilično heterogenu građu

dobijenu pretraživanjem sajtova o najpoznatijim izvođačima *world music*-a, počevši od internet sajta www.ethnotrip.blues.ru, na kojem su predstavljeni, na primer, malijski svirač na kori Tumani Djabate, mađarska pevačica tradicionalne muzike Marta Šebešćen i drugi, do muzike mnogih evropskih, afričkih i azijskih izvođača.

U ovom korpusu muzičkih tradicija i savremenih invencija istih, Čolović iznalazi tačke konvergencije, u vidu dve dominantne narativne linije. Jedna je „pobuna protiv romantičarskih zabluda“ (314), gde se zvuk iskona osavremenjuje i uvodi u ideologiju multikulturalnosti i tolerancije, svojevrsnog „ukrštanja korena“ (291), dok je druga bliža ideji povratka korenima i prizivanju kulturnog bića, shvaćenog kao esencijalnog i „većitog“ (nepromenljivog) društvenog supstrata jedne etničke grupe. Čolović izdvaja ove dve ideološke pozicije na bazi poseta i prikupljanja informacija sa sajtova izvođača i članaka na Internetu, smatrajući da oni nisu saznanjno različiti od posmatranja sa participacijom u *online* zajednicama u slučaju diskusionih grupa i web lista posvećenih *world music*-u, te da su zato i posmatranje sa participacijom, kao i eventualna komunikacija sa samim akterima putem elektronske pošte, nepotrebni. Kako on navodi, „Ne zato što me nije interesovalo šta oni imaju da kažu – naprotiv: sva moja pažnja bila je na to usmerena – nego zato što sam došao do zaključka da ne mogu očekivati da ću, u neposrednom kontaktu sa mojim 'junacima' saznati nešto različito od onoga što sam pročitao, čuo i video na njihovim sajtovima“ (243-244). Autor se ipak najviše zadržao na argumentu kako je

naracija o etnu – bilo da je reč o eksplisnim referencama na ideju iskona jedne muzičke kulture ili pak hibridnim primerima susreta više njih – priča o (muzičkim) kulturama kao integralnim celinama koje su, ako ne zatvorene, ono bar jasno omeđene. Osim toga, autor ne propušta osvrt na kritiku samog koncepta hibridnosti koja se javlja u postkolonijalnim studijama. Referirajući na sličnu sintagmu istoričara Fernana Brodela, on ovakve naracije naziva „tamnicama dugog pevanja“.

Na samom kraju, autor diskutuje mogućnost „bekstva“ iz predstave o celovitim i omeđenim kulturama, zaključivši da je generalno, a onda i u muzici kao kulturnoj praksi, izvođenje kultura kao necelovitih, nestabilnih i otvorenih sistema, projekat u procesu, štaviše, koji je tek iniciran. Upravo zbog toga, zaključke o etnu Čolovićeve studije treba uzeti kao jedan od aspekata ove kulture zvuka, aspekt koji je prominentan za veliki deo diskursa o muzici sveta, ali koji ne iscrpljuje sav njegov sadržaj i interpretativni potencijal. Treba imati u vidu da je Čolović odabrao da ne kontaktira aktere ovih narativa, ali i da je u delo uneo i građu koja se ne uklapa u njegovu osnovnu tezu, kako on sam vešto naglašava, nadajući se da tako bolje pokazuje da je njegov glavni argument dobro utemeljen nego da je izbacio ono što ga ne potkrepljuje. Sa druge strane, doprinos studije *Etno* – pored uvođenja u diskurs o *world music*-u za potrebe lokalne naučne zajednice – jeste i u ponuđenom pristupu, gde se dosledno prate, čak i tamo gde su prošivni bodovi potpuno nevidljivi, ideološke niti koje povezuju različite narative o *world music*-u.

Uz analizu predstava o etnicitetu i autentičnosti u diskursu o *world music*-u, mada ne tako intenzivno kao njom, Čolović se bavi i ispitivanjem mogućnosti i ograničenja koje pred istraživača Internetnologa postavlja sama struktura Interneta. On ukazuje na problem selekcije informacija i načina učešća u virtuelnim zajednicama. Polemišući sa teoretičarem medija Levom Manovićem, navodi da baza podataka kao „simbolička forma kompjuterskog doba“ nije potisnula narativ. Štaviše, kao osnovni razlog odabira Interneta istaknuta je upravo „neprekidnost naracije“ kao imanentno svojstvo samog medija prezentacije, a onda i hibridnost pripovedanja – svojstvo koje, prema njemu, dele *world music* i diskurs o njemu na Internetu (kako Čolović ističe, Internet je upravo „medijum koji predstavlja kulturnu i tehnološku podlogu muzike sveta“). Značaj studije *Etno* u danas zahuktaloj diskusiji povodom *world music*-a je i u pozivu da se ovaj fenomen razmatra u širem interdisciplinarnom kontekstu, a metodologija istraživanja virtuelnog simboličkog prostora dalje razvije i kombinuje sa drugim oblicima istraživanja, dajući nam tako jasniju sliku muzike kao kulture zvuka odnosno kao oblasti svakodnevnog iskustva, kao ideologije, kao generatora proizvodnje kulturnih značenja.

Marijana Mitrović

Saša Nedeljković, *Čast, krv i suze: Oglеди iz antropologije etniciteta i nacionalizma, Zlatni zmaj, Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta, Beograd 2007.*

Problemi etniciteta malih etničkih zajednica ili manjinskih grupa predstavljaju već odavno polje proučavanja etnologije i kulturne antropologije. U poslednjih dvadesetak godina, štaviše, etnolozi i antropolozi šire svoje legitimno područje istraživanja i na problematiku nacija i nacionalnih identiteta, odnosno, problematiku etniciteta postavljaju u kontekst nacija i nacionalizama, a to zapravo znači, istorije i politike. Knjiga Saše Nedeljkovića predstavlja jedan doprinos upravo ovako postavljenim naučnim problemima u našoj etnologiji i antropologiji. Reč je o zbirci od sedam relativno nezavisnih studija, od kojih su neke već objavljivane, ali su ovde delimično prerađene i, na ovaj način objedinjene i publikovane, formiraju jednu novu celinu. Kako sam autor primećuje, naslov knjige (koji predstavlja parafraze poznatih rečenica Vinstona Čerčila i Maksa Vebera), nije u direktnoj vezi sa sadržajem, ali ukazuje na suštinu problema etniciteta i nacionalizma kojima se ona bavi – mešavinu osećanja ponosa i žrtvenštva – ispoljenu kroz mučenstvo ili kroz junaštvo.

Prva od sedam studija, *Etnička grupa, narod, nacija, rasa: pojmovnik, teorije, sistematizacije*, predstavlja zapravo teorijski uvod i nagoveštava složenu problematiku knjige. Čitalac je u ovom poglavlju uglavnom ostavljen bez definitivnog odgovora na pitanja o tome šta su etnički fenomeni, ali uopšten teorijski doprinos